

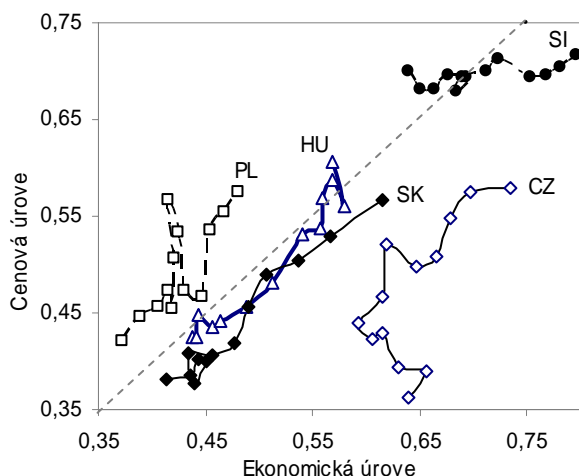
Aktuální vyhlídky Eura v ČR

Souasná rozbořená ekonomická situace, vyvolaná americkou finanční krizí a jejím přenosem do evropské a světové ekonomiky, staví do nového světla i urychlení i odložení termínu přijetí společné měny v nových členských zemích. Vzniká otázka, zda a nakolik může doháněním ekonomik urychlený vstup do eurozóny pomoci k udržení ekonomického růstu a makroekonomické stability v krizové situaci, nebo zda by naopak nevedl k zabrzdění tohoto procesu v důsledku ztráty pružného působení automatického kurzového mechanismu. Jednoznačnou odpověď nelze očekávat, nebo přesné vybilancování přínosů a nákladů není z povahy problému možné. Důkladnější analýza a nové posouzení předložených stanovisek však může podklady pro politické rozhodnutí lépe připravit.

1. Urychlení cenové konvergence a kurzové výkyvy

Zaostávání cenové úrovně za vyspělými zeměmi EU bylo až dosud v České republice výraznější než zaostávání v ekonomické úrovni. Potřebná vyrovnání těchto vztahů tvoří ekonomický podklad úvah, směřujících k odkladu přijetí společné měny v České republice. V ostatních státech evropských nových členských zemích byly relace v ekonomické a cenové úrovni více vyvážené a pohybovaly se blízko regresní přímky, vyjadřující závislost obou ukazatelů (viz obrázek 1).

Obrázek 1: Vztah vývoje cenové a ekonomické úrovně v zemích EU-5 v relaci k EU-15, 1995–2007 (CPL a HDP/obyv. v PPS)

Pramen: EUROSTAT – National accounts, Structural indicators (20. 8. 2008), vlastní výpočty.

Tržní kurz byl ještě v roce 2007 značně vzdálen od parity kupní síly. V relaci k zemím EU-15 dosahovala parita kupního standardu 16,11 CZK/EUR, zatímco průměrný roční tržní kurz činil 27,76 CZK/EUR.¹ Při HDP na obyvatele v PPS ve výši kolem 73 % představovala cenová úroveň celkového HDP pouze 58 % (CPL konečné spotřeby domácností 60 %).

V roce 2008 dochází k **urychlení cenové konvergence**, a to jak působením kurzového kanálu, tak i nově se projevujícím inflačním kanálem. **Výkyvy kurzového kanálu** byly v tomto roce enormní v obou směrech. Přesnělejší apreciací nového kurzu, která probíhala do konce 2008, zaznamenala významnou korekci v dalších měsících. Při pokračujícím oslabení v srpnu – září 2008 se spojily důsledky cíleného zásahu NB (slovní intervence a pokles základní úrokové sazby) s

probíhajícím poměrně rychlým zhodnocením dolaru a oslabováním eura. Tyto externí vlivy byly vyvolány zásahy hospodářské politiky v USA (uvolnění prostředků daňovými úlevami apod.), jejichž prvotním účelem bylo tlumení důsledků finanční krize. Další výrazné oslabování CZK v říjnu, zejména vůči USD, bylo spojeno s nervozitou na finančních trzích a odvrácením investorů od středoevropských trhů, které ještě v letním období naopak považovali za bezpečný přístav.

I když je obtížné odhadovat další kurzový vývoj, lze předpokládat, že **celoroční zhodnocení CZK v roce 2008** přesáhne průměrnou veličinu z poslední dekády vůči euru (3,6 % ročně) a naopak zdaleka nedosáhne míry apreciacie vůči USD (9,6 % v období 2001–2007).² Zhodnocení vůči euru bude pravděpodobně významnějším faktorem vzestupu cenové hladiny než inflační diferenciál.

Nkte i další ekonomové odhadují, že **cenová úroveň ČR** dosáhne v roce 2008 až 70 % v relaci k EU-27 a **v roce 2012** by měla dosáhnout 80 % cenové hladiny eurozóny.³ Tyto úvahy jsou založeny na cenové hladině konečné spotřeby domácností, nikoliv na CPL celkového HDP. V údajích za rok 2008 je zakalkulován inflační diferenciál ve výši zhruba 3 p.b. a kurzová apreciacie vůči euru cca 10 %. Údaj za rok 2012 je stanoven k eurozóně, která má cenovou hladinu vyšší než EU-27 (v roce 2007 o 2 p.b.). Předpokládá se tedy zvyšování CPL v letech 2009–2012 o 3 p.b. ročně, což je daleko více než desetiletý průměr 1997–2007 (1,8 p.b.). Z hlediska souasných zkušeností se uváděné úvahy pro rok 2008 i 2012 jeví jako silně nadsazené. Inflační diferenciál pro rok 2008 je pravděpodobně odhadnut realisticky, nikoliv však výše kurzu, nebo v době odhadu nebyla ještě známa následující fáze oslabování CZK.

Analýza posledních prudkých výkyvů ukazuje, že nový kurz je z velké části utvářen mimo domácí trh. Je ovlivněn především **mimoárodními externími faktory**, obtížně ovladatelnými domácími novou i celkovou hospodářskou politikou. Rozhodující byl v daném případě vliv mezinárodní situace. Investoři nejprve při nejistých podmínkách v USA a v dalších vyspělých ekonomikách (a zejména vyvážené makroekonomické situaci v rozvíjejících se asijských zemích) preferovali region střední Evropy, který v dané chvíli považovali za relativně stabilní. Později se však v době nedostatku likvidity v dolarech a při následujícím zpevnění USD od tohoto regionu odvrátili.

Na pokračování finanční krize začali velcí američtí investoři intenzivně obchodovat s měnami středoevropských zemí, a to **bez rozlišení jednotlivých nových trhů**. K apreciaci docházelo přesto, že z hlediska nové stability existují v těchto zemích různé podmínky. Naopak při potížích maarské ekonomiky a snížení jejího ratingu na stupě negativní v říjnu 2008 začal oslabovat nejen forint, ale i česká koruna a další středoevropské měny. Důvodem ve stabilitu trhů malých zemí střední Evropy začala dále klesat se silící globální krizí. **Vrtkavé chování investorů** vedlo k odlivu kapitálu z celého regionu a následujícímu oslabování měn jednotlivých států.

² V tiskové konferenci odborníci se v poslední dekádě shodují v tom, že ke konci roku by mohl kurz CZK oslabit na 25 až 26 CZK za euro a kolem 20 CZK za americký dolar.

³ Viz Sedláček, T.: Odkdy euro v zemích Koruny české? Konference Evropské fórum podnikání. *Scientia et Societas*, 3, 2008, s. 55.

¹ V relaci k USD byl vztah tržního kurzu a parity kupní síly blízký – při průměrném ročním kurzu 18,04 CZK/USD činila parita kupní síly 12,71 CZK/USD.

Z hlediska vztah makroekonomických veličin lze až donedávna probíhající rychlé zhodnocování české koruny vysvětlit relativně nízkou cenovou úrovní, neodpovídající dosažené ekonomické úrovni země. Toto vysvětlení však platí pouze velmi obecně, týká se dlouhodobého časového horizontu a neprosazuje se automaticky. **Přiblížování tržního kurzu k paritě kupní síly**, při kterém dochází ke konvergenci cenových hladin, může být narušováno a překryváno řadou dalších faktorů.⁴ Vlivy na vývoj nového kurzu nejsou jen čistě ekonomické. Výši tržního kurzu ovlivňuje též **psychologie trhu a iracionální obchodování** na devizových trzích. Tyto mimoekonomické faktory působí na výrazné a neustálé odchylky tržního kurzu od parity kupní síly.

Na vývoj nového kurzu má vliv kolísání na finančních trzích jak v rámci celosvětovém, tak i lokálním. V celosvětovém měřítku na kurz silně působily nedávné otřesy ovlivněné trhem nemovitostí v USA. V regionálním pohledu se jako významný problém ve střední Evropě v poslední době zvláště názorně projevoval nedostatek rozlišování jednotlivých trhů. V důsledku těchto externích faktorů může docházet k **nákaze obchodním kanálem** nebo k tzv. sebezaplácání se krizí. Tyto výkyvy, vyvolané vnějšími vlivy, mohou v určitých okamžicích převážet nad vším ostatním. Schopnost předvídat výsledky tržních procesů a odhadovat budoucí výši tržního kurzu je proto v praktickém novém politice omezená.

2. Odlišná bilance přínosů a nákladů při ijetí eura v jednotlivých zemích

Analýza souvislostí vývoje reálné a nominální konvergence poskytuje některé výchozí obecné poznatky pro posouzení zralosti ekonomiky při ijetí společného měny. Pravidla vstupu do eurozóny sledují požadavek zajištění stability společného měny, hodnocený podle schopnosti vyhovět maastrichtským kritériím nominální konvergence. Prioritou nových členských zemí EU, nacházející se v pozici doháněcích ekonomik, je přínos pro ekonomický růst a zlepšení podmínek reálné konvergence. Při ijetí společného měny v těchto podmínkách má své výhody i nevýhody, přičemž jejich bilance se v jednotlivých zemích významně odlišuje. Navíc je bilance výhod a nevýhod v současné situaci významně modifikována hrozbou hospodářskou krizí.

Přínosy při ijetí společného měny pro doháněcí ekonomiky spoívají především v odstranění kurzových rizik a v přechodu do stabilního prostředí s nízkými úrokovými mírami, podporujícími investice a ekonomický růst. **Odstranění kurzových rizik** stabilizuje vývoj ekonomiky a je proto považováno za hlavní přínos při ijetí eura. Kurzové riziko má v různých podmínkách různou podobu a různou váhu. Je zvláště významné pro země, které trpí velkými deficity běžného účtu platební bilance. (K nim patří z nových členských zemí zejména pobaltské země a Maarsko.) V těchto podmínkách eurový deštník představuje ochranu před novou krizí, která by v případě samostatných měn mohla pod náporem finančních spekulací nastat. Tento aspekt se zatím bezprostředně netýká české republiky, která má kladnou obchodní i výkonovou bilanci a deficit běžného účtu platební bilance se v posledních letech pohybuje na udržitelné výši (v roce 2007 po revizi údajů jen 1,8 % HDP). Rizikem zůstává narůstající deficit bilance výnosů (odpívání repatriovaných zisků zahraničních podniků), který ve značné míře pohlcuje přebytky obchodní bilance.

⁴ Paritu kupní síly nelze přitom považovat za rovnovážný kurz už jen proto, že PPP za celkový HDP se vztahuje jak k obchodovatelnému, tak i k neobchodovatelnému zboží a službám.

Kurzová volatilita znejší uje domácí i zahraniční podnikatele, i když se kurz po určité době navrátí k dlouhodobému trendu. Ztěžuje podnikatelské kalkulace a zvyšuje rizika investování, zejména trvá-li výkyv více měsíců. I když se v tšit podnikatelé mohou proti kurzovému kolísání pojistit, což představuje dodatečné náklady, mohou velké výkyvy kurzu ohrozit likviditu jejich podniků a vést k bankrotu dříve, než se kurz navrátí k normálnějším veličinám. Ješt v tšit riziko představuje volatilita kurzu pro malé a střední podnikatele. Prudké kurzové výkyvy se tak stávají v tšim problémem než jednosměrné zpevoování i oslabování měny.

Nízké úrokové míry pomáhají urychlit reálnou konvergenci doháněcích ekonomik. Vzniká však nebezpečí přehátí ekonomiky a následného zpomalení ekonomického růstu, pokud předtím růstu produktivity práce před zemí obchodních partnerů není dostatečně masivní a růst se uskutečňuje z velké části na dluh, přičemž nadměrnéerpání zahraničních úspor a krytí domácí poptávky neúměrným růstem dovozu (viz například Portugalsko). V zemích EU-5 s výjimkou české republiky jsou úrokové míry podstatně vyšší než v eurozóně. Z tohoto důvodu lze zde očekávat příznivý vliv při ijetí eura na jejich ekonomický růst. V české republice tento růstový stimul odpadá, nebo úrokové míry jsou blízké nebo dokonce nižší než v eurozóně.⁵ Přechod ke společnému měnovému politice by v daných podmínkách mohl vést ke zdražení poskytovaných úsluž a zbrzdění hospodářského růstu.

Kromě uvedených hlavních přínosů existují i další příznivé aspekty, které fungování společného měny doprovázejí. K nim patří **snížení transakčních nákladů**, které je důležité zejména pro exportéry a podporuje příliv zahraničních investic. Za vedlejší kladný efekt bývá považováno i **získání statusu stabilizované ekonomiky**. Tento faktor do značné míry ovlivnil přístup Slovenska, kde je při ijetí eura chápáno jako krok, který zvýší politickou prestiž a ratingové hodnocení země.⁶ Nicméně v případě členského Finska a nečlenského Švédska se ukázalo, že na v rozhodnost a dobré jméno ekonomiky při ijetí společného měny nijak zásadně nepůsobilo.

Vedlejším důsledkem při ijetí společného měny je i **transparentnost při vyjádření cen a mezd** v eurech. Jde o určitý demonstrační efekt, který může přispět k přiblížování cenových a mzdových relací, zejména v geograficky blízkých zemích a regionech, kde jsou příznivé podmínky pro cenovou arbitráž a kde není omezen pohyb pracovních sil (jako je limitován pro nově členskou zemi v případě Rakouska a Německa). Pohyb pracovních sil však má své i různé bariéry i po odstranění administrativních překážek (jazykové, kulturní apod.). Mezi přínosy lze zmínit též přímou účast na formování společného měnové politiky zemí eurozóny, která je ovšem přednostně podřízena zájmům stability společného měny a velkých zemí, které tvoří jádro seskupení.

Náklady přechodu na ijetí eura nebyly dosud v ekonomických diskusích a politických stanoviscích nových členských zemí příliš zdrazovány. Česká republika představuje v tomto směru spíše výjimku, nebo právně stinné stránky a nevýhody společného měny jsou zde silně akcentovány. Stanovisko české vlády vychází z toho, že využívání samostatné

⁵ Úrokové míry dlouhodobých dluhopisů jsou v Rakousku velmi blízké. Základní úroková sazba centrální banky v Rakousku koncem října 2008 činila 3,5 %, v eurozóně 3,75 % (po snížení ze 4,25 %, kterým došlo po koordinované akci předních evropských centrálních bank, které 8. 10. 2008 snížily sazbu o 0,5 p.b.).

⁶ Takovéto stanovisko je vyjádřeno například ve studii Iša, J., Okáli, I.: Evropská menová unie, optimální menová oblast a možné důsledky vstupu Slovenska do eurozóny. *Politická ekonomie*, 3, 2008, s. 333.

m nové politiky má adu výhod, které jsou pro ekonomiku p ínosné. Podle dokumentu Aktualizovaná strategie p istoupení eské republiky k eurozón byl p vodní termín (rok 2012) odložen na neur íto. Ani sou asné naléhavé požadavky exportér na tomto p ístupu dosud nic nezm nily.⁷ P i zd vod ování odkladu byla uvedena zejména pot eba p edchozího prosazení vládních reforem.

Z ekonomického hlediska je hlavním nedostatkem používání společné měny **ztráta vlastního p izp sobovacího kurzového mechanismu**. Tento mechanismus je zvláš pot ebný v etap neúplné reálné konvergence a neslad ných ekonomických cykl , ve které se nové členské země nacházejí. eská republika je ovšem po Slovinsku k ekonomické úrovni vysp lých zemí nejbliže (p esahuje již 80 % pr m ru EU-27) a hospodá ský cyklus se v poslední dekád již více sla uje, takže tento d vod odkladu postupn mizí.

Zkušenosti kohezních zemí EU potvrzují, že odstran ní kurzového kanálu cenové konvergence vyvolává **tlaky na zvýšení inflace**. Po vstupu do eurozóny došlo v t chto dynamicky se rozvíjejících ekonomikách starých členských zemí ke zrychlení cenového r stu, nebo nevy erpaná aprecia ní tendence, vyplývající z p edstihu v r stu produktivity práce, se z v tší ástí p elévala do inflace. K utlumení cenového r stu došlo až p i zpomalení r stu HDP. V nejdynamičt ější ekonomice Irsku se po p íjetí eura míra inflace zvýšila z 1,7 % v letech 1997–1998 na 4,1 % v letech 1999–2003 (ro ní pr m ry HICP). Ke zvýšení inflace o více než 1 procentní bod došlo po vstupu do eurozóny též ve Špan lsku, Portugalsku a ecku. Z nových členských zemí EU se stejný jev vyskytl v roce 2007 ve Slovinsku (viz tabulka 18). V tomto p ípad je však nutno vzít v úvahu všeobecnou akceleraci inflace v d sledku celosv tového r stu cen energií a potravin. (V roce 2008 je míra inflace ve Slovinsku p ítom nižší než v eské republice, která do eurozóny nevstoupila).

Tabulka 18: Míra inflace (ro ní pr m ry HICP v %)

	P ed vstupem do eurozóny		Po vstupu do eurozóny	
Irsko	1,7		4,1	
Portugalsko	2,0	1997-1998	3,3	1999-2003
Špan lsko	1,9		3,0	
ecko	2,5	1999-2000	3,5	2001-2005
Slovinsko	2,5	2005-2006	3,8	2007

Pramen: EUROSTAT - Structural indicators, 1. 9. 2008; vlastní propo ty.

Výhodou využívání kurzového kanálu v dynamicky se rozvíjející ekonomice je v ase stoupající ocen ní finan ních aktiv (nominovaných v domácí měn) v relaci k zahrani í. Ukotvení kurzu koruny na nižší než optimální úrovni by vedlo ke **znehodnocení korunových úspor**, pohledávek a nárok . Tato aktiva a na n vázané d chodové toky by byly dále reáln znehodnocovány zvýšenou inflací p i nízkých nominálních úrokových mírách.⁸

P erušení dlouhodobé tendence nominálního zhodnocování koruny, která v eské republice nebyla ještě zcela vy erpána, lze považovat za p ed asné. I když pr m rné ro ní zhodnocení kurzu v roce 2008 bude pravd podobn vyšší než dlouhodobý pr m r a p íblíží kurz k parit kupní

síly, koncem roku bude kurz v d sledku opa ného výkyvu slabší a prostor pro další zhodnocování po ur ítém asovém odstupu z stává. Cenová hladina v eské republice z stává vzdálena od úrovn ve vysp lých zemích pon kud více, než by odpovídalo ekonomické úrovni (a než byly vzdáleny CPL kohezních ekonomik p vodní EU-12 p i p echodu na euro). Pro rok 2008 lze odhadnout HDP na obyvatele v PPS v relaci k EU-15 zhruba na 76 %, zatímco CPL celkového HDP ani p i nadpr m rném zpevn ní kurzu CZK a p sobení infla ního diferenciálu nedosáhne pravd podobn více než 63 až 65 %. Zhruba desetibodový rozdíl p edstavuje potenciál pro další zhodnocování. V ostatních nových členských zemích p ípravujících se na vstup do eurozóny jsou relace cenové a ekonomické úrovn vyrovnan ější.

Obecné úvahy, vyplývající z relací makroekonomických velíin, je nutno v nové situaci doplnit o d sledky mimo ádných okolností. Rozbíhající se sv tová **finan ní krize** zkomplikovala vážení jednotlivých pro a proti. Nejprve se projevila zkušenost s prudkým aprecia ním tempem v prvních 7 m sících roku 2008, které nebylo pro exportéry zvládnutelné ani p i intenzivním zefektiv ování výroby. ada podnik , p edevším v oborech, které byly sou asn postiženy zdražením energie a omezením vývozu do USA (sklá ství, textilní pr mysl) v d sledku nep íznivého kurzového vývoje za ala bankrotovat. Skoková apreciace koruny nárazov snížila cenovou konkurenceschopnost eského vývozu a tím spolup sobila na zbrzd ní hospodá ského r stu. Tato zkušenost s kurzovým výkyvem, který je externího p vodu, posiluje názory sm ující k rychlejší m nové integraci.

Nelze rovn ěž podce ovat ani **nebezpe í p íliš dlouhého otálení** p íjetí společné měny, vyplývající z odlišné pozice eské vlády ve srovnání se sousedními zem ími. Po Slovinsku se i polská vláda koncem íjna 2008 rozhodla k urychlenému p íjetí eura od ledna 2012 se zd vodn ními pomoci lépe elit p ípadným dalším sv tovým finan ním krizím. Po tomto rozhodnutí by se eská ekonomika mohla stát osam lým ostrovem s vlastní měnou, na který by se mohly soust eovat nájezdy spekulant .

Názory se v sou asných diskusích r zní. Jedni zd raz ují, že malá otev ená ekonomika, závislá na vývozu, by mohla v situaci hrozící sv tové recese pružný m nový kurz pot ebovat ke zvýšení své konkuren ní schopnosti. Viceguvernér NB M. Singer zd raz uje, že finan ní krize vysp lých trh zp sobuje r zn významné propady poptávky a má odlišné dopady na r zná odv tví, takže to ospravedl uje existenci samostatné m nové politiky více, nikoliv mén .⁹ Druzí se naopak domnívají, že výhody existence vlastní měny by mohl p evážit spekulá ní nápor. Národní koordinátor pro zavedení eura v eské republice uvádí: „...Dá-li se spekulá ní vlna do pohybu, o výsledku již nerozhoduje síla argument , nýbrž pravda siln ějšího, op ená o objemy mobilizovatelné munice. A t ě mají názorov sjednocené finan ní trhy nesrovnateln více než vlády a centrální banky, disponující omezenými zásobami devizových rezerv ...“¹⁰ V názorech podnikatel z hospodá ské praxe p evažuje snaha o získání v tší stability vstupem do eurozóny. Z stává tedy na posouzení vlád nových členských zemí, které riziko bude považováno za v tší.

⁷ Nap íklad takovýto požadavek vznesl p edsedovi vlády šéf společnosti Brano Pavel Ju í ek na Brn nském veletrhu v zá í 2008 (viz Ekonom 38, 2008, s. 27), v Hospodá ských novinách s ním vystoupil viceprezident pr myslu a dopravy R Martin Jahn (viz Jahn, M., Finan ní krize, esko a euro, HN 29. 10. 2008).

⁸ P i pr b žném zp sobu financování jsou starobní d chody valorizovány v souladu s inflací. Znehodnocení se týká soukromých úspor a privátních fond .

⁹ V p ísp vku do HN uvádí: „Obávám se totiž, že v nejbližších letech se nám mohou víc hodit jak kompetence v oblasti finan ních trh a institucí, tak i samostatná eská měna ...“ (Singer, M.: Kdo to zkouší využít krize? Hospodá ské noviny, 26. 9. 2008).

¹⁰ Viz D dek, O.: Krize Evropského m nového systému v letech 1992-1993 jako argument pro společnou měnu. *Scientia et Societas*, 3, 2008, s. 19.

Podmínky podnikání v ČR

V souhrnném **mezinárodním srovnání** za adila Sv tová banka eskou republiku v roce 2008 dle kvality regulace podnikatelského prostředí na 75. místo. To je jeden z nejv tších meziročních propad (o 10 míst) nejen mezi zemí EU-25, ale i mezi všemi hodnocenými zemí světa (viz tabulka 1). Ke zhoršení mezinárodní pozice ČR došlo i přes adu reformou ocevaných Sv tovou bankou, nap . i přes zkrácení doby nutné k založení společnosti s ru ením z 24 na 17 dní se ČR propadla v podmínkách zahájení podnikání o 12 míst, ke zhoršení po adí došlo navzdory pozitivní hodnoceným reformám také v oblastech zaměstnávání, placení daní a ukon ení podnikání. Přízniv SB hodnotila v ČR také reformy v oblasti obchodního a živnostenského rejstříku, projekt jednotných registrací přes Czech Pointy, změny přinesené novým zákoníkem práce (a jeho téměř okamžitými novelami), novým stavebním zákonem, insolvenčním zákonem a postupující reformou da ového systému.

Tabulka 1: Podmínky podnikání v ČR 2007-2008

	2008	2007	Změna
Podmínky podnikání	75	65	- 10
Zahájení podnikání	86	93	+ 7
Udlování povolení	86	85	- 1
Podmínky zaměstnávání	59	58	- 1
Registrace vlastnictví	65	59	- 6
Získávání úvěrů	43	25	- 18
Ochrana investorů	88	84	- 4
Platba daní	118	117	- 1
Zahraniční obchod	49	29	- 20
Vynutitelnost smluv	95	93	- 2
Ukon ení podnikání	113	111	- 2

Pramen: WB (2007, 2008).

V užším mezinárodním srovnání **v rámci EU** se eská republika z 18. místa v roce 2006 (EU-24) propadla o rok později na 23. místo z EU-25 (nov bylo do hodnocení za azeno Lucembursko) a stejně se umístila i v roce 2008. Tato skutečnost je pro ČR varující z ady hledisek. Ještě v roce 2006 byla ČR dle Sv tové banky v EU před Bulharskem, Slovinskem, Ma arskem a Itálií. Výrazné zhoršení pozice svěd í o tom, že prosazování reformních kroků je zjevn ě mén rychle a mén razantní, než ve v tšín zemích EU.

Dále platí, že ČR v žádném z parametrů neexceluje, tj. nevykazuje radikální a efektivní řešení **díl ěch problémů** regulace podnikání. Krom ČR (a ecka) dosahují všechny členské země alespo dle jednoho kritéria pozice v první světové třídě. I v oblastech, kde je ČR hodnocena relativně nejlépe (podmínky získávání úvěrů a zahraniční obchodní operace), své po adí navíc postupně ztrácí.

Konečně za varující je nutno považovat dlouhotrvající přežívání problémů **v klíčových oblastech** pro podnikatele, jakými jsou platba daní a ukon ení podnikání. Zde je ČR dlouhodobě azena do druhé stovky světového pořadí. Problémem je rovn ě zaostávání u vynutitelnosti smluv (95. místo) a ochrany investorů (88. místo), což vypovídá o špatném fungování soudnictví a ochrany akcionářských práv. (Uvedenými problémy v oblasti se podrobněji v nuje samostatná kapitola). Hodnocení podmínek zahájení podnikání a udlování povolení je sice také slabé i přes díl ě pozitivní změny.

Nejlepší je pozice ČR dle kvality podnikatelského prostředí v oblastech, jejichž podmínky (resp. parametry hodnocení) se **nejvíce vzdálily** domácímu politickému, administrativnímu a soudnímu vlivu. Podmínky získávání úvěrů, které zásadně ovlivňují nadnárodní bankovní instituce, jejich standardy a zvyklosti, stejně jako podmínky zahraničního obcho-

du, kde rozhodující celní sazby, standardy a postupy sjednocuje svými naizeními EU, se dostaly relativně nejvíce z přímého vlivu orgánů ČR. Na opačné konci světového hodnocení, mezi rozvojovými zeměmi, se ČR naopak ocitá v těchto kritériích, jejichž regulace má výrazně národní charakter. A již vlivem regulační tradice, politické v le, neexistující harmonizace v rámci EU atd. jsou relativně nejvíce imunní vůči vnějším vlivům podmínky platby daní, dále insolvenční řízení, vynutitelnost smluv, (tj. různé druhy řízení před národními soudy). Na přímou světového pořadí se ČR dostává v těchto oblastech, kde regulace sice z stává v rukách domácí politické reprezentace a státní správy, nicméně projevuje se v nich výraznější tlak domácího a především nadnárodního podnikání. Tato regulace má ve v tší i menší míře charakter státního dohledu nad jinak soukromoprávními vztahy, jako jsou investice, zaměstnávání, registrace převod nemovitostí.

Tento posteh o **zhoubném vlivu** domácí politiky a státní správy na podnikatelské prostředí potvrzuje i pořadí Sv tového ekonomického fóra za poslední dva roky (viz WEF, 2007, 2008). Hodnocení sice za adilo ČR shodně na celkově 33. místo v souboru 131, resp. 134, posuzovaných zemí, mezi hluboce podprůměrnými až nejhoršími zeměmi se však ČR ocitla podle ady díl ěch kritérií právě ve vztahu k výkonu státní moci (viz tabulka 2).

Tabulka 2: Nejv tší slabiny konkurenceschopnosti ČR

	2007	2008	Zm.
Nemzdové náklady na pracovní sílu	116	121	- 5
Důvera v politiku	102	117	- 15
Zátěž vládních regulací	122	115	+ 7
Protece na vysokých místech politiky a spr.	93	110	- 17
Neefektivita vládních výdajů	110	106	+ 4
Transparentnost politického rozhodování	95	104	- 9
Podmínky přijímání a propouštění zaměstn.	104	100	+ 4
Zneužívání veřejných zdrojů	89	98	- 9
Spolehlivost policejních služeb	87	91	- 4
Etika chování firem	83	91	- 8
Ochrana minoritních akcionářů	84	87	- 3
Efektivita právního rámce	78	86	- 8
Celková da ová zátěž	75	82	- 7

Pramen: WEF (2007, 2008).

Zahájení podnikání

Při hodnocení podmínek zahájení podnikání Sv tová banka zjišťuje **administrativní náročnost** vzniku společnosti s ru ením omezeným podle potu podstupovaných procedur a potu dní odhadovaných pro jejich absolvování. Dále jsou sledovány **finanční náklady** zahájení podnikání, a to na splnění požadovaných souvisejících úkonů a na minimální kapitálový vklad. čím obtížnější je vstup do podnikání, tím v tší je riziko korupce a bujení šedé ekonomiky.

Tabulka 3: Podmínky zahájení podnikání v ČR a EU

	eská republika				EU 2008			EU Top
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	
Pod . procedur	10	10	10	8	6	6	6	3 BE, FI, SE
Počet dnů	40	24	17	15	17	16	19	4 BE
Náklady	9,5	8,9	10,6	9,6	5,2	5,2	5,3	0,0 DK 0,1 SI
Zákl. kapitál	39,0	36,8	34,9	31,8	30,3	22,8	41,4	0,0 FR, IE, UK

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Kypru a Malty). Náklady a základní kapitál v % HDD/obyv. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočet.

Přes dosud nelichotivé 86. místo ČR ve světovém pořadí ocenila Sv tová banka probíhající změny předpisů. Hlavní zdroj stížností a korupce představovala v minulosti především délka trvání zápisu obchodní společnosti do obchodní-

ho rejstříku, tj. doba mezi založením a plnoprávným vznikem společnosti. Díky změně nám ve fungování obchodního rejstříku (zavedení formuláře, lhůta také fikce zápisu, pokud rejstříkový soud nereaguje do pět dnů od bezvadného podání) se daří tuto dobu stabilně snižovat a Česká republika je tak dnes v rámci EU pouze lehce podprůměrnou zemí.

K dalšímu zlepšení (nezachycenému ve výsledcích WB) dochází aktuálně v ČR díky **novému živnostenskému zákonu** (s účinností od 1. 7. 2008), který podstatně zjednodušil získávání živnostenských oprávnění, a také díky fungování Centrálních registračních míst (realizace principu one-stop-shop od 1. 8. 2006) a tzv. Czech Point, kde lze získat v tisku výpis z veřejných registrů.

Výraznější posun v mezinárodním srovnání však nelze ani po zohlednění těchto aktuálních změn očekávat, protože se stále pohybují v rámci **zavedené právní tradice**. Podle ní registraci firmy provádí zásadně soud, nejde tedy o prosté administrativní zanesení do registru. Za jinající podnikatel se neobejde bez notáře a často ani advokáta a musí jako vklad skutečně složit nejméně 100 tisíc Kč základního kapitálu. Země, jejichž právní tradice systém v ČR nejvíce ovlivnila, tj. Německo a Rakousko, jsou nehledě na svou celkovou výslovnost z hlediska podmínek zahájení podnikání hodnoceny podstatně lépe.

Naopak země s příkladně lepším umístěním, tj. Dánsko, Irsko a Velká Británie, vycházejí z jiných základů. Zápis firmy zde neprovádí soud, za nahlášené údaje nese plnou odpovědnost sám podnikatel (a registrační autorita mu v případě beznotářských ověření stejně tak ručí za své závazky ve vyšší deklarovaného základního kapitálu, aniž by ho musel nikam skutečně vkládat a tento vklad dále dokladovat. Země našeho regionu a podobného právního základu, které radikálně zlepšily podmínky zahájení podnikání v posledních letech (Slovinsko, Maarsko), se zpravidla inspirovaly právy na severozápadě Evropy (firmy lze zakládat on-line, notářská ověření nejsou ve všech případech povinná, nároky na základní kapitál byly sníženy). Výraznější zlepšení pozice ČR oproti německo-rakouské tradici tedy vyžaduje zásadní revizi procesů, zejména, že za jinající podnikatel se neobejde bez dohledu notáře a soudu.

Udlování stavebních povolení

V případě podmínek udlování stavebních povolení Světová banka zaznamenává všechny procedury požadované pro získání stanovených povolení na modelovém příkladu stavby třípodlažního skladu v blízkosti největšího města země. Zjišťována je **administrativní náročnost** všech souvisejících úkonů podle potu procedury a potu dnů a jejich **finanční náklady**. Nízká náročnost povolovacího řízení nejen urychluje realizaci podnikatelského záměru, ale přispívá i k poklesu nelegálních staveb a oslabuje také příležitosti a motivaci ke korupčnímu chování. ČR si díky účinnosti nového stavebního zákona výrazně polepšila mezi roky 2006 a 2007. Mírné zhoršení v roce 2008 (86. místo ve světovém pořadí oproti 85. místu před rokem), bylo zřejmě způsobeno zahrnutím dalších zemí do celkového srovnání, nebo faktická situace se nezhoršila. Posun ČR z průměru do horšího průměru hodnocených zemí v delším období provázejí důsledky nemoci aplikace nového stavebního zákona do praxe (s účinností od 1. 1. 2007). Získání stavebního povolení je v ČR ve srovnání s průměrem EU rekordně levné (2. místo za Slovenskem), délka řízení je průměrná, ovšem počet nutných procedur je v rámci EU zdaleka nejvyšší.

Právní postup nového stavebního zákona nijak neovlivnil, tedy především souhlas tzv. **dotčených osob** (majitel dopravních, energetických, telekomunikačních sítí) dotýkajících

se stavební parcely. Kritické ohlasy na nový zákon se v tomto smyslu objevily již po prvních sítích jeho účinnosti: zákon sice u vybraných staveb odstranil dřívější stavební řízení, ale množství dokumentů, které je třeba u většiny staveb získat a předložit, se nezmenšilo, stejně jako možnost oddalovat počáteční stavby nekonečnými spory s jinými účastníky řízení, různými občanskými skupinami i sdruženími. Pokud v ČR nedojde i ve stavebním řízení k **revoluci centralizaci** procesu udlování povolení (jediný souhlas od všech dotčených osob zastupujících zájmy státu), pravděpodobně se snížení potu procedur na úrovni kóvoho Dánska (6 procedur) nedokážeme. Nicméně zdoluhavý proces získávání povolení v ČR nebrání již několik let probíhajícímu stavebnímu boomu.

Tabulka 4: Podmínky udlování povolení v ČR a EU

	Česká republika				EU 2008			EU Top
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	
Počet dnů procedury	36	36	36	36	17	14	22	6 DK
Počet dnů	230	230	180	180	185	172	204	38 FI
Náklady	20,6	19,5	18,5	16,9	83,0	69,6	103	13,1 SK

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Kypru a Malty). Náklady v % HDD/obyv. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočet.

Podmínky zaměstnávání

Podmínky zaměstnávání Světová banka hodnotí srovnáním **regulace** při jímání a propouštění pracovníků a flexibility (i naopak rigidity) možného využití zaměstnanců v rámci zákonné pracovní doby. Srovnání zahrnuje index rigidity zaměstnávání, který tvoří průměrný subindex (obtížnosti při jímání pracovníků, nepružnosti pracovní doby a obtížnosti propouštění). Další dva ukazatele měří **náklady** při jímání a propouštění pracovníků. Dostatečná flexibilita pracovních vztahů (zejména při jímání a propouštění) příznivě ovlivňuje zaměstnanost, s největším významem pro skupiny se sníženou zaměstnatelností (mladiství, senioři, matky, málo kvalifikovaní).

Pozice ČR v hodnocení Světové banky, nehledě na astou kritiku podnikatelů v domácí pracovní právní legislativě, není v posledních letech nepřiznivá, a to ani celosvětově, ani v rámci EU. Celkově 59. místo světového a 6. místo evropského pořadí pro ČR je třeba ocenit i proto, že špičku tvoří pro nás kulturně dosti odlišné země (Hongkong, Singapur, Maledívky a USA). Nejméně flexibilní regulaci v EU vykazuje Dánsko (celosvětově na 10. místě), z dalších zemí EU se před ČR umístily jen Velká Británie, Irsko, Belgie a díky reformám v posledních letech i Rakousko. Naopak všechny další země regionu i reformátory ze střední a východní Evropy zatím zůstávají podstatně více než ČR.

Tabulka 5: Podmínky zaměstnávání v ČR a EU

	Česká republika				EU 2008			EU Top
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	
Rig. zaměstnávání	34	34	31	28	41	39	43	10 DK
Náklady při jímání	35	35	35	33	32	31	34	0 AT,DK,HU
Náklady propouštění	22	22	22	22	27	31	22	0 DK

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Kypru a Malty). Náklady při jímání v % mzdy, náklady propouštění v placených týdnech. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočet.

Pozitivní vývoj indexu rigidity zaměstnávání přinesl v ČR **nový zákoník práce**, účinný od 1. 1. 2007. Odstranil nabídkovou povinnost zaměstnavatele při propouštění i povinnost hledat v součinnosti s úřadem práce nové zaměstnání pro chráněné kategorie zaměstnanců. Liberalizoval režim dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a zavedl tzv. konta pracovní doby. Jeho novela, účinná od 1. 1. 2008, a také zjednodušila sjednávání práce přes a zaměstnávání mladistvých, vyjasnila povinnost zaměstnavatele platit odstupné propouštění zaměstnanců. Nález Ústavního

soudy z března 2008 zrušil jako neústavní ty části zákoníku práce, které zvyšovaly pravomoci odborů, resp. zvýhodňovaly nejvyšší odborovou organizaci v podniku. Tím se podmínky zaměstnávání v ČR dále, by nikoli zásadně, zjednodušily.

Zásadnější změny mohou přinést pouze **komplexní změny** v pojmání subjektu odpovědného za zajištění sociálních jistot zaměstnance. Bude-li zaměstnavatel nadále zatížen odvody (pojištění, náhrady mzdy po dobu části pracovní neschopnosti) za každého zaměstnance, bude-li muset obtížně hledat zdroje k propuštění i problémových zaměstnanců, bez ohledu na délku jejich zaměstnání ve firmě jim vyplácet tím si není odstupné, bude i nadále váhat při přijetí každé nové pracovní síly. Obdivovaný dánský model **flexicurity**, kombinující maximální pružnost pracovního právního vztahu s vysokou úrovní sociálních podpor a služeb, je revoluční právní v sledném oběma oblastech přijímání a propouštění pracovníků.

Registrace vlastnictví

Podmínky registrace vlastnictví nemovitosti Světová banka hodnotí opět podle **administrativních hledisek** podle toho, jak dlouho pro realizaci a dále podle relativní výše **nákladů** na související platby. Modelovým příkladem je společnost s ručením omezeným, která chce koupit pozemek na stavbu v blízkosti největšího města v zemi. Nízké administrativní a finanční nároky registrace vlastnictví nemovitostí urychlují a usnadňují dispozici s majetkem a jeho využití v dalších typech transakcí. Posilují rovněž institut vlastnických práv (z hlediska jistoty a vymahatelnosti).

Tabulka 6: Podmínky registrace vlastnictví v ČR a EU

	česká republika				EU 2008			EU
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	Top
Počet procedur	4	4	4	4	5	5	4	1 SE
Počet dnů	123	123	123	123	61	38	95	2 SE
Náklady	3,0	3,0	3,0	3,0	4,4	5,7	2,4	0,1 SK

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Malty a Kypru). Náklady vyjádřeny v % ceny nemovitosti. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočty.

ČR patří v hodnocení Světové banky dlouhodobě k lepšímu průměru, jak ukazuje celkové 65. místo. Propad ve světovém pořadí mezi roky 2007 a 2008 je způsoben různými reformami v ostatních zemích, nikoli zhoršováním faktické situace v ČR (viz tabulka 6). Počet procedur ani oficiální náklady nepředstavují v ČR problém. Neumíme si **délka vkladu** do katastru nemovitostí (a kolik podle správního řádu má tento úkon katastrální úřad 30 a v odvodných případech 60 dnů) je dána tím, že Světová banka uvažuje průměrnou dobu v největším městě země. Zatímco ve Stockholmu jsou to 2 dny a v Bratislavě i v Budapešti 17, v Praze až uváděné 4 měsíce. Katastrální úřady mimo Prahu však již nemají několik let s dodržением maximální 30denní lhůty problémy. Postavení Prahy je tedy v rámci ČR výjimečné, stejné problémy řeší Paříž v tradičně centralistické Francii (délka registrace dosahuje 113 dnů) i Brusel (132 dnů).

Získávání úverů

Hodnocení podmínek získávání úverů zahrnuje dle metodiky Světové banky oblast **právního rámce a dlužník** a dále sdílení **úverových informací**. První soubor ukazatelů se zaměřuje na dopad zajišťovacích instrumentů (zástavy) a konkursního práva na poskytování finančních zdrojů, druhý soubor na pokrytí trhu, rozsah informací, kvalitu a dostupnost úverových informací prostřednictvím soukromých a veřejných úverových registrů. Vyšší míra ochrany právního rámce a vyšší dostupnost informací o dlužnících pozitivně ovlivňuje poměr poskytnutých úverů k HDP sledované země a také rozvinutost jejího úverového trhu. Snížení právního rizika prospívá podnikání, protože

zvyšuje dostupnost vnějších finančních zdrojů v ekonomice. Pozice ČR ve světovém srovnání je v podmínkách úverování již několik let relativně dobrá, a to i přes mírný propad v posledních letech (až na 43. místo). Faktické hodnoty sledovaných ukazatelů spíše stagnují i se zlepšují (viz tabulka 7). Špičku mezi zeměmi EU předstává Velká Británie (aktuálně 2. místo) a Bulharsko (5. místo). Za pozornost stojí i velmi dobré umístění Slovenska, Dánska, Irsko, Německo, Rakousko, Lotyšsko a Rumunsko shodně na 12. místě světového pořadí.

Tabulka 7: Podmínky získávání úverů v ČR a EU

	česká republika				EU 2008			EU
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	Top
Práva v it.	6	6	6	6	7	6	7	9 DK, UK, SK, LV
Veřejný registr	2,8	3,5	4,2	5	11,1	14,8	5,7	76,4 PT
Soukromý registr	37,9	51,0	53,0	65,2	35,8	44,9	22,3	100 IE, SE, UK

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Malty a Kypru). Pokrytí registrem v % dospělých. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočty.

Zástavní právo v ČR standardně funguje, nebo zástava je hojně užívaným zajišťovacím nástrojem a podmínky pro tzv. oddělení věřitele, jejichž pohledávka je v insolvenčním řízení zajištěna zástavou, se v tomto roce dokonce zlepšily. V indexu Světové banky se však tyto pozitivní charakteristiky neprojevují. Díky jeho konstrukci ztrácí ČR body za určitou **rigiditu právní úpravy zástav** i postavení zástavních věřitelů. Světová banka pozitivně hodnotí možné rozšíření zástavního práva na pozadí přírůstků majetku dlužníka, možnou změnu podmínek zástavy i dosažení mimosoudní dohody mezi dlužníkem a oddělenými věřiteli v rámci insolvenčního řízení. To však zatím není případ české republiky a ani rejstřík zástav zde neobsahuje podle Světové banky optimální rozsah využitelných údajů. **K rostoucímu pokrytí** dospělých populace úverovými registry v ČR přispívá zejména v případě soukromého registru aktivita bank, leasingových, telekomunikačních a dalších společností, které jsou povážlivě kontrolovány národním kapitálem a fungování i rozvoj registru jsou proto plně mezinárodně srovnatelné.

Podmínky zahraničního obchodu

Podmínky zahraničního obchodu Světová banka hodnotí podle počtu a nákladnosti všech administrativně-procedurálních požadavků na **vývoz a dovoz** standardizované zásilky. Zahrnuty jsou úřední procedury od dohody mezi dvěma smluvními stranami až do doručení zásilky a jejich náročnost na počet podpisů, dokumentů a dnů nutných k vyřízení. Nízká administrativní zátěž obchodních aktivit podporuje konkurenceschopnost produkce na zahraničních a domácích trzích, snižuje sklon k obcházení zákona a ke korupčnímu jednání.

Česká republika se v podmínkách zahraničního obchodu umístí uje dlouhodobě nad celosvětovým průměrem, i když v posledním roce zaznamenala ve srovnání Světové banky propad z 29. na 49. místo. Opět je však toto zhoršení spíše relativní (viz tabulka 8). Problém představuje především **vyšší nákladnost** vývozních a dovozních operací, která je vyjádřena v USD a nepochybně byla tedy ovlivněna posílením kurzu koruny za poslední rok.

Dále je třeba zdůraznit, že v zemích EU jsou celní podmínky jejich vývozu a také celní dokumenty **sjednoceny** pro všechny členské země. Vzájemné srovnání v EU má tedy smysl nejvíce v počtu dnů nutných pro administrativní zajištění exportního/importního případu. Toto kritérium vyjadřuje kvalitu organizace a výkonu celní správy prováděné danou členskou zemí. Práv v tomto ohledu ČR zaostává za evropskou špičkou (Dánsko, Estonsko, Nizozemsko, Lucembursko), která na administrativu spojenou s vývozem a dovozem potěbuje 5–6 dní. Nejméně třikrát delší trvání procedury v ČR se dle pro-

mítá i do její vyšší celkové nákladnosti. Klíčem ke zmn je proto v tší výkonnost, elektronická komunikace i profesionalita a neúplatnost celní správy.

Tabulka 8: Podmínky zahraničního obchodu v ČR a EU

	Česká republika				EU 2008			EU Top
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	
EX-po .dokument	5	5	5	4	5	4	5	3 EE
EX-po et dn	16	16	16	17	12	10	16	5 DK,EE
EX-náklady (USD)	775	775	775	985	913	869	980	495 FI
IM-po .dokument	7	7	7	7	5	5	6	2 FR
IM-po et dn	18	18	18	20	13	11	17	5 DK,EE
IM-náklady (USD)	860	860	860	1087	1112	1097	1136	575 FI

Poznámka: EU – údaje pro skupiny zemí (bez Malty a Kypru). Náklady na kontejner. Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočty.

Hodnocení domácími podnikateli

Pr zkumy kvality podnikatelského prostředí provádí v ČR od roku 2001 sdružení **St ední podnikatelský stav** (viz tabulka 9).¹ Respondenti hodnotí stav v jednotlivých oblastech (právo, správa, dan , finance) na čtyřstupevné škále od 1 (nepříznivý) do 4 (příznivý). Celkově nepříznivě je podnikatelské prostředí v ČR hodnoceno setrvale, bez vlivu vstupu do EU i změn vlády. Nejvíce jsou vnímány oblasti práva a daní, naopak k nejvíce zlepšení došlo ve financích.

Tabulka 9: Oblasti hodnocení podnikatelského prostředí v ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Právo	108,1	108,8	112,5	116,2	115,3	116,5	115,0
Správa	90,0	93,8	95,8	96,1	94,1	96,6	95,4
Dan	93,5	104,4	107,0	105,5	107,4	106,1	102,4
Finance	93,2	91,5	85,5	82,5	75,4	79,4	83,8
Celkem	96,2	99,6	100,2	100,1	98,1	99,6	99,1

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

V problematice **práva a soud** podnikatelé-respondenti hodnotili kvalitu legislativy v obchodním právu, ochraně práv v itele, da ověm a pracovním právu, samostatně též práci soud . P ehled dílčích kritérií (viz tabulka 10) ukazuje, že nejkritičtější je vnímána ochrana práv v itel a da ová legislativa. Ochrana práv v itel zahrnuje jak v itele úpadc tak i v itele neplati- obecn (tj. zhruba odpovídá v metodologii SB v problematice vynutitelnost smluv a ukončení podnikání). I přes respondentův názor na zlepšení v této oblasti jde stále o první i druhou nejkritičtější hodnocenou část legislativy a justice ČR.

Tabulka 10: Nejproblematictější oblasti právní úpravy v ČR (% respondentů)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Obchodní právo	10,3	12,0	9,5	9,7	7,0	9,0	11,0
Ochrana v itel	51,3	47,7	44,7	35,2	33,5	33,5	28,6
Da ové právo	20,3	19,0	25,7	38,3	37,6	26,5	31,0
Pracovní právo	3,2	6,9	1,0	4,9	14,2	18,7	18,0

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

Da ová legislativa, zahrnující nevyhnutelně zkušenost podnikatelů jak s předpisy, tak i s postupy da ové správy, znamenala co do své nepříznivosti vzestup i pokles. Zejmé-

¹ Každoročně se pro zkum účastní 400-600 respondentů, z nichž malé a střední podniky (do 250 zaměstnanců) představují 80-90%. Do průzkumu jsou zahrnuti respondenti s výhradně domácími kapitálem, se zahraniční kapitálovou účastí i stoprocentní dcery zahraničních firem. Ukazatel nepříznivosti podnikatelského prostředí je vypočítán podle vzorce $(4-S) \times 50$, kde S je hodnocení ze strany respondentů. Výsledek nabývá hodnot od 0 do 150, přičemž 0 znamená nejvíce příznivější z možných hodnocení, zatímco 150 nejhorší možné. Pro mramkladných a záporných odpovědí předstává hodnota 75.

na od vstupu ČR do EU převažuje její vysoce kritické hodnocení. Za pozornost stojí i zhoršující se pohled podnikatelů na regulaci pracovních vztahů, který bezpochyby odráží chvatný a nekomunikativní způsob, jakým leviceová v tšina v parlamentu za podpory odborů provedla rekonstrukci zákoníku práce v roce 2006. Poměrně stabilní je hodnocení obchodního práva, které po ée p ekotného zakládání a transformace firem v 90. letech již není v ohnisku všeobecné pozornosti. Hodnocení práce soudů vykazuje v průzkumech St edního podnikatelského stavu trvale nepříznivou tendenci.

Tabulka 11: Hodnocení práce soudů

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Práce soud	111,8	116,8	120,9	120,9	122,3	115,1	123,9

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

V oblasti **daní** lze stále očekávat příznivější hodnocení od jejich plátců, proto je zajímavější sledovat vývoj dílčích kritérií (viz tabulka 12). Da ová legislativa se po roce 2001 pro podnikatele stává složitější a nepřehlednější, nejvíce v období po vstupu ČR do EU (změna zákona o DPH). Nehledě na absolutní stagnaci až mírný pokles celkové da ové zátěže, očekávání podnikatelů v ČR byla v tomto ohledu zřejmě výraznější po vzoru země střední a východní Evropy. Reformní úsilí pravicové vlády od roku 2007 může být i nově příznivější vnímání této oblasti podnikateli v posledním roce (je ovšem otázkou, zda bude dostatečné pro pokračování této pozitivní změny).

Tabulka 12: Hodnocení podmínek v da ové oblasti v ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Da ové zatížení celk.	109,1	115,4	127,4	125,4	123,4	125,0	117,7
P ehlednost legislativy	100,5	113,4	111,9	112,2	116,0	113,5	108,1
Práce finančních úřadů	70,6	84,0	81,0	78,8	83,4	79,7	81,2
Celkem	93,5	104,4	107,0	105,5	107,4	106,1	102,4

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

V oblasti **státní správy** (viz tabulka 13) podnikatelé nejkritičtěji hodnotí styl a obsah komunikace, zejména úroveň informování podnikatelů ze strany úřadů a také celkový přístup úředníků k podnikatelům.

Tabulka 13: Hodnocení kvality státní správy v ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Informování podnikatel	109,9	108,4	112,8	113,8	109,3	115,7	114,8
Přístup úředníků k podn.	91,4	95,2	94,7	99,5	95,9	96,8	95,4
Sklon úřadů k úplatkům	77,6	81,9	85,2	80,9	79,3	80,1	79,1
Výklad předpisů	78,8	88,4	89,2	88,7	90,8	92,0	91,1
Celkem	90,0	93,8	95,8	96,1	94,1	96,6	95,4

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

Oblast **financí** zahrnuje přístup k úvěrům a podporu přístupu (zejména malých a středních podniků) ke kapitálu, a již ve formě výhodnějších úvěrů i jinak pojatých programů finanční podpory. V prvním případě je hodnocena ochota bank poskytovat úvěry a jejich chování k podnikatelům, ve druhém spíše práce státních a polostátních agentur a finančních institucí. Hodnocení je v obou sledovaných hlediscích zásadně odlišné (viz tabulka 14). Přístup k bankovním úvěrům se jako jediné kritérium zlepšuje. Pravým opakem je hodnocení podpůrných programů a jejich poskytovatelů z veřejných prostředků.

Tabulka 14: Hodnocení kvality financování v ČR

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Přístup k úvěrům	88,2	80,8	71,1	63,2	49,9	48,4	49,4
Podpora příst. ke kapitálu	98,6	103,5	100,8	102,8	102,0	110,7	117,0
Celkem	93,2	91,5	85,5	82,5	75,4	79,4	83,8

Pramen: St ední podnikatelský stav (2008).

Hutní a kovodlné výroba

Odvětvi hutní a kovodlné výroby zasáhla pod tlakem klesající poptávky v 80. letech zásadní restrukturalizace ve všech ekonomicky vyspělejších zemích a v 90. letech rovněž v zemích tranzitivních. Pozice tohoto odvětví, které představovalo jeden z motorů industrializace, byla postupně silně utlumena. Výrazná racionalizace kapacit, včetně snížení zaměstnanosti, bylo závažné, obvykle regionální silně koncentrované sociálně ekonomické dopady. Jejich řešení vyžadovalo v každém případě aktivní úlohu státu i koordinaci opatření na nadnárodní úrovni. Pod tlakem drastické racionalizace a restrukturalizace dochází k silné koncentraci výrobních kapacit v globálním měřítku a k zásadním technologickým změnám, které snižují (by dosud stále nadprůměrnou) náročnost produkce na surovinové a energetické vstupy a ekologickou zátěž. Rostoucí (nicméně fluktuující) světová poptávka, zejména z nově se rozvíjejících zemí, v posledních letech významně oživila rozvojové perspektivy odvětví, a to i v tradičních lokacích, ovšem pod výrazným a soustavným tlakem na zvyšování efektivnosti vstupů, kvalitativní náročnosti produkce a ekologických standardů s využitím nejmodernějších technologií.

1. Ekonomická pozice a výkonnost

Odvětvová skupina hutní a kovodlné výroby (v rozdělení na odvětví výroby základních kovů a hutních výrobků a výroby kovových konstrukcí a kovodlných výrobků) představuje poměrně významnou aktivitu v rámci českého zpracovatelského průmyslu (viz tabulka 1). V roce 2006 dosáhl její podíl na zpracovatelské produkci 15,0 %, na hrubé přidané hodnotě 17,0 % a na vývozu 12,9 %. **Ekonomickou pozici** odvětvové skupiny navíc posilují její vstupy pro navazující zpracovatelská odvětví (zejména strojírenský a automobilový průmysl, stavebnictví). Dodavatelské vazby na znalostní náročnější odvětví stimuluje přenos a zavádění nových technologií z podniku do společnosti.

Tabulka 1: Význam odvětví hutní a kovodlné výroby ve zpracovatelském průmyslu v letech 2002–2006 (v % R)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	13,5	14,2	15,8	15,5	14,8
HPH	15,2	15,5	16,2	16,7	17,0
Zaměstnanost	16,4	16,5	16,9	16,9	16,6
THFK	12,1	11,8	11,3	12,4	14,0
Vývoz	12,1	12,4	13,2	13,0	12,9
Dovoz	11,8	11,7	12,9	13,6	14,6
Výdaje na VaV	4,8	4,4	4,6	4,6	3,7
PZI - stav	9,1	11,1	13,3	12,6	10,4

Pramen: SÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

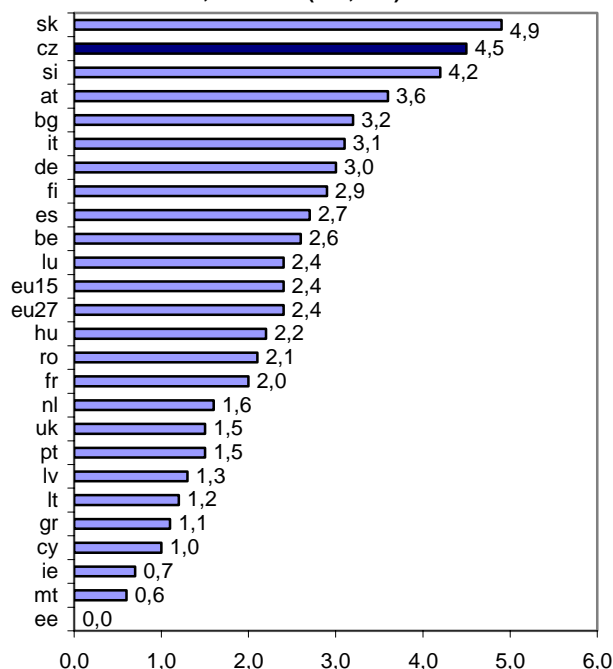
Odvětvové specifické charakteristiky zahrnují zejména velmi vysokou kapitálovou náročnost, takže dnešní kapacitní rozhodnutí předurčí budoucí nabídku na dlouhá léta dopředu. Dalším specifickým je (dovozní) závislost na vstupních surovinách, především železné rudy pro výrobu železa a primárních kovů pro další zpracování v odvětví neželezných kovů a slévárenství. Hutnictví a zpracování kovů vykazuje výrazně nadprůměrnou energetickou náročnost. Vývoj ekonomických charakteristik odvětví je proto zásadně ovlivňován cenovými změnami na (globálních) energetických a surovinových trzích). V posledních letech dochází ve výrobě základních kovů a hutních výrobků celosvětově k přechodu od pozice dodavatele výrobků komoditního charakteru k výrobkům s vyšším stupněm zpracování a vytváření technologických partnerství. Provázanost výrobců kovů a jejich odběratelů v oblasti techniky, logistiky, výzkumu, inovací a zákaz-

nických služeb je tradičně silnou stránkou pro myšlenkové sítě EU (zejména v rozvoji a výrobě vysoce kvalitní oceli nebo neželezných kovů).

Vývozní výkonnost je zásadně ovlivněna vývojem poptávky v nově se rozvíjejících ekonomikách (zejména v Číně). V tšina vývoz z Ruska nicméně směřuje na trh EU, jehož přístupnost se zásadně zlepšila po vstupu (problém kromě celních bariér dříve představovala například antidumpingová řízení, která spíše sloužila jako nástroj k omezení konkurence pro domácí výrobce). Poptávka se vyznačuje silnými cyklickými charakteristikami a může být tedy značně proměnlivá. Kapitálová náročnost produkce ovšem do značné míry omezuje schopnost pružného přizpůsobení. V globálním měřítku je produkce silně koncentrovaná, kdy například dvanáct největších ocelářských producentů pokrývá 30 % roční celosvětové výroby oceli (16 % připadá na Arcelor).¹ V ČR je v tšina hutnických kapacit soustředěna (historicky) v Moravskoslezském kraji a významně tak ovlivňuje regionální ekonomiku.

Podíl na přímých zahraničních investicích v České republice je poměrně významný a odpovídá ekonomické pozici odvětví. Přítomnost zahraničních investorů přiznivě ovlivňuje technologickou náročnost produkce (její znalostní intenzita je však zatím v průměru nízká, odvětví je spíše uživatelem než tvůrcem nových technologií). Významnou nákladovou zátěž představuje pro hutní a kovodlnou výrobu dodržování legislativy v ochraně životního prostředí (rovněž v návaznosti na vstup do EU). Tlak na ekologizaci výroby a energetické úspory nicméně zároveň představuje významný stimul zavádění nových technologií. Oba vlivy tak působí do určité míry protichůdně.

Obrázek 1: Podíl hutní a kovodlné výroby na celkové přidané hodnotě v zemích EU, rok 2006 (v %, b.c.)

Poznámka: Dánsko a Nemecko rok 2005. Pramen: EUROSTAT – National Accounts, 31.8.2008.

¹ Stupeň této koncentrace je však dosud nižší než u producentů kovů nebo energie, což ovlivňuje vyjednávací pozici s dodavateli klíčových vstupů.

V **mezinárodním srovnání** se ČR (na druhém místě za Slovenskem) v EU-27 patří k zemím s nejnižším podílem hutní a kovodělné výroby na tvorbu hrubé přidané hodnoty (viz obrázek 1). Mezi členskými státy EU, která dříve patřila k významným producentům, v dnešní době vykazuje výrazně nižší podíl tohoto odvětví v důsledku útlumu v 80. a na počátku 90. let.² Transformace však zásadně přispěla ke zvýšení konkurenceschopnosti a kvalitativní úrovni odvětvové skupiny a k její úspěšné integraci do globální ekonomiky (zejména prostřednictvím mimoevropských akvizic).

Vývoj ekonomické výkonnosti ve sledovaném období byl poměrně vyrovnaný s výjimkou poklesu v roce 2002, naopak rok 2004 byl silně nadprůměrný. Produkce hutního a kovodělného průmyslu roste od roku 2003 v průměru o více než 12 % ročně, přičemž podobný trend si tržní také přidávaná hodnota. Hodnota vstupů (surovin, energie) rostla reálněji rychlejším tempem než produkce, což vedlo k poměrně nízké dynamice přidávané hodnoty ve stálých cenách. Pokles zaměstnanosti byl v období 2002–2006 téměř zanedbatelný a odvětvová produktivita práce rostla v průměru pouze o 2,3 % ročně. Výrazně o něco méně, tedy nejvíce ve zpracovatelském průmyslu, však klesaly jednotkové pracovní náklady, což zvyšovalo cenovou konkurenceschopnost odvětví.

Tabulka 2: Tempa růstu hutní a kovodělné výroby v ČR (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	Prům.
Produkce (b.c.)	-7,1	7,5	29,6	5,9	9,1	8,4
HPH	-1,1	3,8	22,6	7,3	10,6	8,4
HPH (s.c.)	-2,9	0,7	-1,8	6,2	9,3	2,2
Zaměstnanost	-3,2	-1,6	2,6	1,9	-0,1	-0,1
Produktivita (s.c.)	0,3	2,3	-4,3	4,2	9,4	2,3
THFK	-11,4	1,0	8,3	-0,9	16,2	2,2
Vývoz	-7,0	11,9	33,1	6,8	13,7	11,0
Dovoz	-4,6	8,8	34,4	7,5	22,1	12,8
JPN (s.c.)	-0,4	-5,2	-27,6	-3,9	-4,2	-8,8
Deflátor produkce	-3,2	1,8	15,4	3,8	0,5	3,5

Pramen: SÚ – Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Hlavními spotřebiteli výrobků ocelářského průmyslu jsou strojírenství, automobilový průmysl a stavebnictví. Zvláště boom stavební výroby přispěl na konjunkturu v hutnictví a ocelářství. Na straně uživatelské patří tato odvětví k nejnižším spotřebitelům energie, což je do budoucna vzhledem k rostoucím cenám rizikový faktor (částečným řešením může být využívání vlastních zdrojů, tj. vnitropodnikových elektráren).³ Kovodělný průmysl nepřímo participuje na realizaci velkých investic do automobilového a elektrotechnického průmyslu, jejichž pozitivním efektem je stimulace technologického transferu.

Cenový vývoj v hutní výrobě vykazuje od roku 2003 poměrně výrazný růst způsobený zvýšením poptávky (zejména po produkci oceli) a cen vstupních surovin. Cenový růst vrcholil v roce 2004 a poté následuje pokles. Ve výrobě kovodělných výrobků došlo k obdobnému vývoji jako v hutnictví, nicméně růst cen nebyl tak výrazný. Cenový vývoj ovlivnil zejména růst nákladů na vstupní suroviny (kovy a polotovary) a na energie. V letech 2002–2006 rostly produkční ceny odvětví hutní a kovodělné výroby v průměru o 4 % ročně, tj. více než dvojnásobným tempem než ceny za celý průmysl (viz tabulka 3). Hlavní vlivem byly ceny hutních výrobků s více než 5% růstem, ceny kovodělné produkce se zvyšovaly podstatně mírněji.

² Restrukturalizace ocelářského průmyslu EU v průběhu 80. a začátkem 90. let představovala cca dvoutisítní pokles zaměstnanosti (ze 750 tisíc na méně než 250 tisíc) a trvalá uzavření výrobních kapacit v rozsahu více než 60 milionů tun.

³ Například ArcelorMittal Ostrava pokrývá 90 % elektrické energie z vlastních zdrojů.

Tabulka 3: Vývoj cen hutních a kovodělných výrobků v ČR (2005=100, ceny předchozího roku = 100)

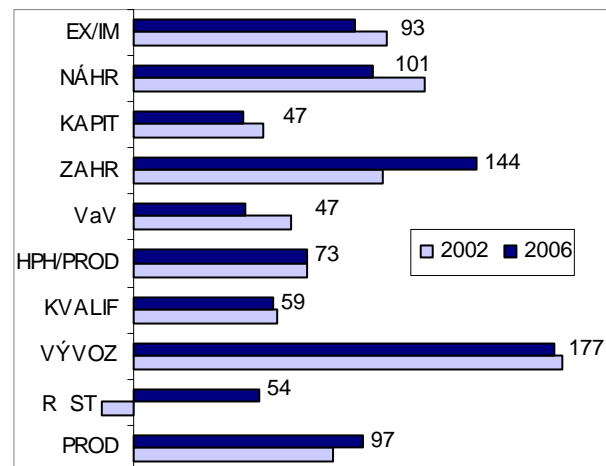
	2002	2003	2004	2005	2006
2005=100	79,1	79,0	93,6	100,0	99,3
Meziroční	97,4	99,9	118,5	106,8	99,3

Pramen: SÚ – Ceny výrobků (14.8.2008).

V globálním měřítku souvisel růst cen s oživením ocelářské výroby ve světě a s investičním bohem v jihovýchodní Asii, zejména v Číně. Zvýšila se tak poptávka hutí po vstupních strategických surovinách s dopadem na ceny šrotu, koksu, uhlí a železné rudy. Cenový nárůst vstupů se výrobcům podařilo zčásti promítnout do cen hutních výrobků. Zvýšení cenové úrovně strategických vstupů a ocelářských výrobků mezi lety 2003–2004 bude zřejmě dlouhodobé. Pokles v roce 2005 byl pouze přechodný (v důsledku vyšších obchodních a odběratelských zásob na konci roku 2004). Příčinou opětovného nárůstu od roku 2006 se nemění, tj. především stále vysoká poptávka na světových trzích a pokračující růst cen surovinových a energetických zdrojů.

V **hodnocení konkurenceschopnosti** v průmyslové ekonomice vykazuje sektor hutnictví a kovodělné výroby ve většině ukazatelů podprůměrné hodnoty (viz obrázek 2). Žádný z dílčích ukazatelů příliš nevybojuje z průměru a dynamika produktivity práce je dokonce silně podprůměrná. Na vývozu má i zhruba polovina vytvořené produkce. Surovitými výkyvy vykazuje podíl vyvážené produkce rostoucí trend, avšak tuzezemská poptávka roste ještě rychleji, takže relativní obchodní bilance klesá. Vzhledem k charakteru výroby je překvapivě velmi nízká hodnota kapitálového koeficientu (3,7 v roce 2006, tj. méně než polovina průměru za celou ekonomiku). Z pohledu kvalitativních ukazatelů (podíl kvalifikovaných zaměstnanců a výdaj na výzkum a vývoj) se odvětví nachází zhruba uprostřed po řadě se silně podprůměrnými hodnotami.

Obrázek 2: Konkurenceschopnost hutní a kovodělné výroby, rok 2002 a 2006 (ČR = 100)

Pramen: SÚ – Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Ve srovnání s výsledky za rok 2002 vykazují dílčí indikátory v roce 2006 většinou méně příznivou hodnotu s výjimkou úrovně a dynamiky produktivity práce a exportní výkonnosti. Výrazně klesl zejména podíl vývozu a dovozu vlivem vysoké importní dynamiky v roce 2006 a propadl se také podíl náhrady zaměstnanců na přidávané hodnotě zhruba na úroveň průměru celé ekonomiky. Tento vývoj odráží rostoucí ziskovost a zvyšující se cenovou konkurenceschopnost odvětví na světovém trhu. Příznivou roli zde sehrálo zvýšení přítomnosti zahraničního kapitálu v odvětví v posledních letech.

2. Internacionalizace

Zahraní ní obchod s hutními a kovod lnými výrobky vykazoval v období 2002–2006 p íznivou dynamiku, a to jak na stran vývozu (v pr m ru 10,5 % ro n), tak i dovozu (12,9 % ro n). Zatímco u dovozu p evažuje zhruba ze dvou t etin podíl nezpracovaných kov , polovina hodnoty vývozu zahrnuje výrobky z kov , tj. produkty s vyšší p ídanou hodnotou.

Exportní potenciál odv tví významn závisí na konjunkturu e v asijských ekonomikách, zejména v ín . Vývoj zahrani ní poptávky však vykazuje silné meziro ní výkyvy. Od poklesu v roce 2002 dosahuje zahrani ní obchod s kovy a kovod lnými výrobky permanentní r st, p í emž vrchol konjunktury byl zaznamenán v roce 2004, kdy vývoz vzrostl meziro n o t etinu. V následujícím roce oslabil exportní dynamika na mén než 7 %. Velmi podobný vývoj zaznamenává dovoz, což jen potvrzuje rostoucí globalizaci trh v tomto segmentu.

Rozsah **internacionalizace produkce** se v d sledku uvedených trend postupn zvyšuje (viz tabulka 4). R st vývozní výkonnosti vyjád ené podílem vývoz na produkci provází zvyšování dovozní náro nosti (pronikání dovoz). Dovezené surové kovy a kovod lné výrobky se tak stále v tší m rou podílejí na krytí tuzemské spot eby na úkor domácí produkce. Relativní obchodní bilance byla v této komoditní skupin v letech 2002–2005 kladná, v roce 2006 však vlivem vysokého nár stu hodnoty dovozu p edevším surových kov (m di, hliníku) dovoz p evýšil vývoz o zhruba 2 % (v roce 2005 byl vývoz naopak o 5 % vyšší než dovoz). Intraodv tvový obchod se v ase mírn snižuje, což odráží trend rostoucí specializace hutní a kovod lné výroby.

Tabulka 4: Internacionalizace hutní a kovod lné výroby (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Vývozní výkonnost	44,4	48,8	51,5	51,7	52,5
Pronikání dovoz	43,5	47,2	50,1	50,5	53,1
Pokrytí vývozu dovozy	103,6	106,5	105,6	104,9	97,8
Intraodv tvový obchod	86,3	87,1	86,5	84,5	83,3

Pramen: SÚ - Ro ní národní ú ty (30. 6. 2008), vlastní výpo ty.

Význam **podnik pod zahrani ní kontrolou** postupn roste. V roce 2002 tyto podniky vytvo ily necelou tvtřtinu produkce a p ídané hodnoty odv tví a v roce 2006 to bylo již více než 40 %. Podíl zahrani ního kapitálu na p ídané hodnot v hutnictví a kovod lné výrob se tak b hem p ti let prakticky zdvojnásobil. Oproti tomu zam stnanost se zvýšila pouze zhruba o t etinu, což bylo d sledkem personálních úspor p í privatizaci a podstatn vyšší produktivity v podnicích zakládáných na zelené louce (hlavn menší a st ední velikosti).

Tabulka 5: Význam PZI a podnik pod zahrani ní kontrolou v hutní a kovod lné výrobn (v % R)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	24,9	24,7	39,1	36,3	41,5
Hrubá p ídaná hodnota	22,2	24,0	43,1	35,1	40,3
Zam stnanost	19,7	20,1	31,0	25,8	27,5
Tvorba hrubého FK	39,3	28,3	33,3	35,6	44,2

Pramen: SÚ - Ro ní národní ú ty (30. 6. 2008), vlastní výpo ty.

Mezi soukromými podniky pod zahrani ní a domácí kontrolou je znatelný rozdíl v tržbách na zam stnance, který se postupn zvyšuje (v roce 2002 byl zhruba t etinový, v roce 2006 již tém 90%). V produktivit práce vyjád ené ukazatelem p ídané hodnoty byl rozdíl o zhruba 10 p.b. nižší (ješt v roce 2002 byla produktivita v zahrani ním sektoru vyšší pouze o 16 %). Z rozdílu obou ukazatel lze vyvodit v tší intenzitu mezipodnikové kooperace subjekt v zahrani ním vlastnictví, což odpovídá jejich zapojení do globálních produk ních

et zc . Rozdíl v produktivit práce kopíruje také rozdíl v pr m rné mzd (47 %), který je nižší než u produktivity (v souladu s logikou vyrovnávacích proces na trhu práce). Vyšší produktivita práce vyplývá do zna né míry z podstatn vyšší míry investic v pom ru na pracovníka, který je u subjekt pod zahrani ní kontrolou zhruba dvojnásobný než u domácích.

Tabulka 6: Podniky pod zahrani ní kontrolou v hutní a kovod lné výrob (podniky kontrolované domácím kapitálem = 100)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produktivita (produkce)	135	131	151	164	187
Produktivita (HPH)	116	125	170	156	178
Pr m rná mzda	114	118	126	140	147
THFK na pracovníka	262	155	111	158	208

Pramen: SÚ - Ro ní národní ú ty (30. 6. 2008), vlastní výpo ty.

3. Ekonomické výsledky

Velikostní struktura odv tví je vzhledem k charakteru výroby výrazn koncentrovaná do v tších jednotek. Pouze zhruba deset procent tržeb získávají malé podniky. Roste však podíl st edních firem mezi 20–100 zam stnanci, které v roce 2002 získávaly pouze necelou p tinu tržeb, v roce 2006 však už tém 30 %. P í inu lze hledat ve struktu e odv tví, kdy se prosazuje v tší individualizace a malosériovost zakázek kovod lných výrobk na úkor tradi ní výroby.

Tabulka 7: Struktura tržeb v hutní a kovod lné výrob podle velikosti podnik (v %)

	2002			2006		
	Malé	St ední	Velké	Malé	St ední	Velké
v %	8,9	18,9	72,2	10,3	28,9	60,8

Pramen: SÚ – databáze údaj za nefinan ní podniky (30. 6. 2008), vlastní výpo ty.

Vývoj **finan ních ukazatel** odv tví hutní a kovod lné výroby lze ve sledovaném období hodnotit jako velmi pozitivní. Rentabilita tržeb se pohybuje v pr m ru okolo 7 % a rentabilita vlastního kapitálu dokonce dosahuje dvojciferných hodnot. Odv tví vykazuje také vysokou míru okamžité likvidity, která se postupn zvyšovala až na 0,9 v roce 2006 (tzn., že firmy jsou schopny splatit okamžit tém všechny krátkodobé závazky). To vše se odráží v p íznivých hodnotách souhrnného ukazatele d v ryhodnosti a prakticky zanedbatelné pravd podobnosti bankrotu (nelze samoz ejm vylou it individuální finan ní problémy jednotlivých firem, zejména v závislosti na fluktuaci poptávky).

Tabulka 8: Finan ní ukazatele v hutní a kovod lné výrob (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Rentabilita vl. kap.	8,9	14,4	18,3	13,8	18,0
Rentabilita tržeb	4,9	5,6	7,4	7,7	7,5
Okamžitá likvidita	0,2	0,4	0,5	0,9	0,9
Obrat celk. aktiv	1,2	1,3	1,5	1,4	1,4
Celk. zadluženost	53,0	58,4	49,1	45,9	51,3
Alt. test d v ryh.	2,1	2,1	2,6	2,6	2,6
Tefler v test	0,6	0,6	0,9	0,9	1,0

Pramen: SÚ – databáze údaj za nefinan ní podniky (30. 6. 2008), vlastní výpo ty.

P í odlišení vlastnického a velikostního hlediska se situace domácích a zahrani ních subjekt p íliš neliší s výjimkou malých podnik se zahrani ním vlastníkem, kde je míra rentability znateln nižší (váha t chto podnik je však pom rn malá). U domácích podnik platí, že s rostoucí velikostí podniku klesá zisková marže, u podnik pod zahrani ní kontrolou je tomu obrácen . Postupné zlepšování finan ních ukazatel je mimo jiné d sledkem p íchodu za-

hraničních investic, které dokázaly zajistit lepší postavení na světové trhy a silné kapitálové zázemí. Potvrzuje se, že vyšší rentabilita je možné dosahovat v případě podniků ve vlastnictví tuzemských subjektů specializací v rámci malého a středního podnikání a ve výrobě s globální konkurencí je výhodnější být zapojen do silné mezinárodní skupiny.

4. Inovační aktivity

Intenzita podnikatelských aktivit **výzkumu a vývoje** v hutní a kovodělné výrobě je v ČR významně ovlivněna ve stejných zdrojích. V roce 2006 dosáhly výdaje na VaV realizované v tomto sektoru 807,5 mil. Kč (z toho 54,6 % připadlo na hutní výrobu), přičemž meziročně mezi lety 2004-2011. Z toho 314,2 mil. Kč (5 záměr) je financováno ministerstvem školství a zbývajících 476,5 mil. Kč připadá na 1 záměr financovaný AV ČR. Většina podpory (533 mil. ve dvou záměrech) spadá do kategorie základního výzkumu. Příjemci **institucionální** podpory zahrnují (1) Veřejnou výzkumnou instituci: Ústav fyziky materiálů AV ČR (s extrémně vysokou podporou 476,5 mil. Kč), (2) Organizační jednotku vysoké školy: Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství (VŠB-TU), (3) Obchodní společnosti: Materiálový a metalurgický výzkum, s.r.o., SVÚM, a.s., COMTES FHT, a.s. **Projektová** podpora v oboru hutnictví a kovových materiálů řešených v roce 2008 (srovnáním dlouhou dobou řešení mezi lety 2005-2011) zahrnuje celkem 108 projektů s celkovou podporou 788,8 mil. Kč. Nejvýznamnějším poskytovatelem je ministerstvo průmyslu a obchodu (40 projektů s podporou 508,4 mil.) a ministerstvo školství (20 projektů s podporou 84,9 mil.) a dále GA ČR (35 projektů s podporou 92,9 mil.) a AV ČR (13 projektů s podporou 102,5 mil.). Většina projektů (53 v hodnotě 223,8 mil.) je zařazena do kategorie základního výzkumu (21 v hodnotě 238,4 mil. do průmyslového výzkumu, 19 v hodnotě 231,5 mil. do vývoje). K nejvýznamnějším příjemcům projektové podpory patří (kromě subjektů uvedených u institucionální podpory) Fyzikální ústav AV ČR, v.v.i., VÚK Panenské Běžany, s.r.o., HYDROSYSTEM project a.s., UJP Praha, a.s., PILSEN STEEL s.r.o., ŽDB a.s., ArcelorMittal Ostrava a.s., První brněnská strojírna Velká Bíteš, a.s., JAP TRADING, s.r.o., Flash Steel, a.s., POLDI Hütte s.r.o., TINECKÉ ŽELEZÁRNY, a.s., VÚHŽ a.s. V souhrnu se na státní podpoře v oboru hutnictví a kovových materiálů nejvíce podílel Ústav fyziky materiálů AV ČR (18 projektů řešených v roce 2008, s celkovou podporou 120,8 mil., a jeden výzkumný záměr s podporou 476,5 mil.) a Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství (33 projektů v roce 2008 s podporou 320,1 mil. Kč a k tomu dva výzkumné záměry v celkové hodnotě 129,3 mil.).

Tabulka 9: Výdaje podnikatelského sektoru na VaV (mil. Kč), jejich meziroční růst (v %) a podíl VaV výdajů na předané hodnotě v hutní a kovodělné výrobě (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
VaV výdaje	554,8	547,7	632,4	785,5	807,5
Meziroční růst	-19,0	-1,3	15,5	24,2	2,8
% HPH	0,64	0,61	0,58	0,67	0,62

Pramen: SÚ – Výdaje na VaV, Roční národní úřady, vlastní výpočty.

Box – Podpora výzkumu a vývoje z veřejných prostředků v oboru hutnictví a kovových materiálů (IS VaV)

Podle údajů informačního systému výzkumu a vývoje ČR je v roce 2008 **institucionálně** podporováno 6 výzkumných záměrů v oboru hutnictví a kovových materiálů v úhrnné výši 790,6 mil. Kč (srovnáním dlouhou dobou řešení mezi lety 2004-2011). Z toho 314,2 mil. Kč (5 záměr) je financováno ministerstvem školství a zbývajících 476,5 mil. Kč připadá na 1 záměr financovaný AV ČR. Většina podpory (533 mil. ve dvou záměrech) spadá do kategorie základního výzkumu. Příjemci **institucionální** podpory zahrnují (1) Veřejnou výzkumnou instituci: Ústav fyziky materiálů AV ČR (s extrémně vysokou podporou 476,5 mil. Kč), (2) Organizační jednotku vysoké školy: Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství (VŠB-TU), (3) Obchodní společnosti: Materiálový a metalurgický výzkum, s.r.o., SVÚM, a.s., COMTES FHT, a.s. **Projektová** podpora v oboru hutnictví a kovových materiálů řešených v roce 2008 (srovnáním dlouhou dobou řešení mezi lety 2005-2011) zahrnuje celkem 108 projektů s celkovou podporou 788,8 mil. Kč. Nejvýznamnějším poskytovatelem je ministerstvo průmyslu a obchodu (40 projektů s podporou 508,4 mil.) a ministerstvo školství (20 projektů s podporou 84,9 mil.) a dále GA ČR (35 projektů s podporou 92,9 mil.) a AV ČR (13 projektů s podporou 102,5 mil.). Většina projektů (53 v hodnotě 223,8 mil.) je zařazena do kategorie základního výzkumu (21 v hodnotě 238,4 mil. do průmyslového výzkumu, 19 v hodnotě 231,5 mil. do vývoje). K nejvýznamnějším příjemcům projektové podpory patří (kromě subjektů uvedených u institucionální podpory) Fyzikální ústav AV ČR, v.v.i., VÚK Panenské Běžany, s.r.o., HYDROSYSTEM project a.s., UJP Praha, a.s., PILSEN STEEL s.r.o., ŽDB a.s., ArcelorMittal Ostrava a.s., První brněnská strojírna Velká Bíteš, a.s., JAP TRADING, s.r.o., Flash Steel, a.s., POLDI Hütte s.r.o., TINECKÉ ŽELEZÁRNY, a.s., VÚHŽ a.s. V souhrnu se na státní podpoře v oboru hutnictví a kovových materiálů nejvíce podílel Ústav fyziky materiálů AV ČR (18 projektů řešených v roce 2008, s celkovou podporou 120,8 mil., a jeden výzkumný záměr s podporou 476,5 mil.) a Fakulta metalurgie a materiálového inženýrství (33 projektů v roce 2008 s podporou 320,1 mil. Kč a k tomu dva výzkumné záměry v celkové hodnotě 129,3 mil.).

Struktura financování podnikatelského VaV v hutní a kovodělné výrobě ukazuje v ČR podstatně vyšší význam vlastních zdrojů – 73,9 % (podíl dalších podniků činí pouze 0,3 %), váha vládních zdrojů je téměř dvojnásobná oproti průměru ČR (24,9 %), naopak podíl zahraničních zdrojů je velmi nízký (0,9 %). Podíl zahraničních firem na výdajích na výzkum a vývoj je dosud nižší než podíl na hrubé předané hodnotě (32,0 % v roce 2006).⁴

Počet **pracovníků výzkumu a vývoje** a v jejich rámci výzkumníků se zvyšuje, a to téměř dvojnásobně oproti průměru ČR. Velké rozdíly se však objevují v intenzitě VaV mezi odvětvími hutní a kovodělné výroby. Hutní výroba dosahuje v roce 2006 v průměru na pracovníka výzkumu úroveň VaV výdajů 1,74 mil. Kč, kovodělná výroba pouze 0,73 mil. Kč.

Tabulka 10: Pracovníci VaV a výzkumníci v podnikatelském sektoru (HC a FTE) v hutní a kovodělné výrobě (počet osob a % ČR)

	HC			FTE		
	2005	2006	% ČR	2005	2006	% ČR
VaV pracovníci	934	1105	3,7	643	757	3,1
- Výzkumníci	338	420	3,1	269	320	2,8

Pramen: SÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje, vlastní výpočty.

Intenzita **inovačních aktivit** v hutní a kovodělné výrobě zůstává za průměrem zpracovatelského průmyslu, a to nejvíce v případě produktových inovací. Těžištěm inovačních aktivit spočívá v organizační oblasti a spíše v procesních inovacích. Ve struktuře trhu u inovačních podniků převažují jako nejvýznamnější národní destinace (45,2 % firem), nicméně role zahraničních trhů je také značná (39,6 %, u neinovujících subjektů pouze 29,8 %).

Tabulka 11: Typy inovací (v % podniků), TI 2004–2006

	Pro- dukt.	Pro- cesní	Marke- ting.	Orga- niza- ční	Inov. aktivita	Inov. podn.
Hutní a kovov.	16,2	25,6	11,7	33,7	44,4	33,1
Zprac. průmysl	26,9	28,4	17,2	31,2	47,4	36,9

Pramen: SÚ – Inovační aktivity podniků v ČR, vlastní výpočty.

V inovačních aktivitách sehrává pouze omezenou roli **výzkum a vývoj**. Z celkového počtu technicky inovačních podniků v hutní a kovodělné výrobě jejich pouze necelá polovina provádí vlastní výzkum a vývoj (46,1 %), přičemž výrazně převažují podniky využívající se VaV pouze proležitostně (29,9 % oproti 16,1 %, které se využívají výzkumu soustavně). Menší význam výzkumu a vývoje jako zdroje inovací je zřejmý i ze struktury výdajů na inovační aktivity – pouze 9,5 % připadá na vnitřní VaV (oproti 23,5 % ve zpracovatelském průmyslu) a 3,0 % na externí (oproti 18,3 %). V hutní a kovodělné výrobě zcela dominuje význam výdajů na nákup strojů a zařízení (86,7 %). Tím je možno vysvětlit například vysokou intenzitu inovací vyjádřenou podílem vynaložených nákladů na celkových tržbách podniků s technickou inovací (3,7 %).

Poměrně malý význam produktových inovací v hutní a kovodělné výrobě se projevuje ve velmi nízkém podílu tržeb za produkty nové na trhu, které v roce 2006 dosáhly pouze 6,6 % (oproti 21,9 % ve zpracovatelském průmyslu), výrazně převažovaly tržby za produkty nezměněné nebo jen málo modifikované (78,3 %). Naopak nadprůměrný je podíl podniků, které podaly žádost o patent (11,0 % oproti 6,9 %). Tento podíl je o něco nižší oproti podílu podniků, které se soustavně využívají výzkumu a vývoje.

⁴ Význam výdajů na podnikatelský VaV podle odvětví výzkumných a vývojových činností je pouze mírně vyšší o hodnotu realizovanou u odvětví výzkumu a vývoje (24,8 mil. v roce 2006).